

Како до зголемена транспарентност и отчетност во судството?

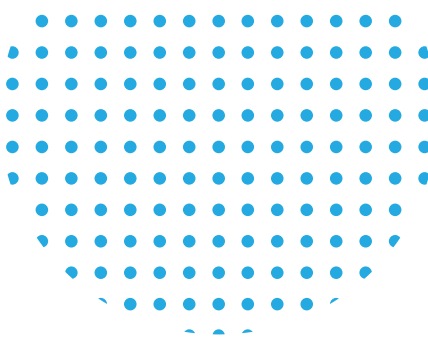

“Правдата е вистина во акција. На судиите им е потребно медиумите да ја набљудуваат правдата во акција за граѓаните да бидат сигурни дека тие ја исполнуваат нивната улога предвидена според Уставот“.

(Оливер Вендел Холмс,
судија во Врховниот суд на САД)

Како до зголемена
транспарентност
и отчетност
во судството?

Импресум

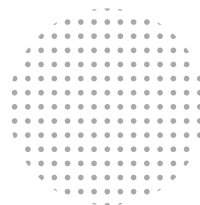

Анализа:

Како до зголемена транспарентност и отчетност во судството?

Издавач:

Центар за правни истражувања и анализи

Дизајн:

Вертиго Визуал

Печатење:

Полиестердеј

Овој производ е подготвен во рамки на проектот „Подобрување на транспарентноста, правната сигурност и ефикасноста на судството во Македонија“ финансиран од Владата на Обединетото Кралство, со поддршка на Британската амбасада во Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската влада.

Содржина

Извршно резиме.....9

I.

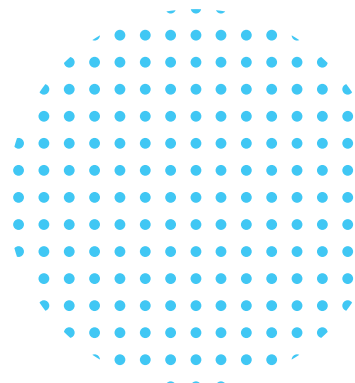
Опфат и значење на независноста
и непристрасноста.....12

II.

Фактори од влијание за независноста
и непристрасноста.....16

III.

Заклучоци, препораки и предлози.....34

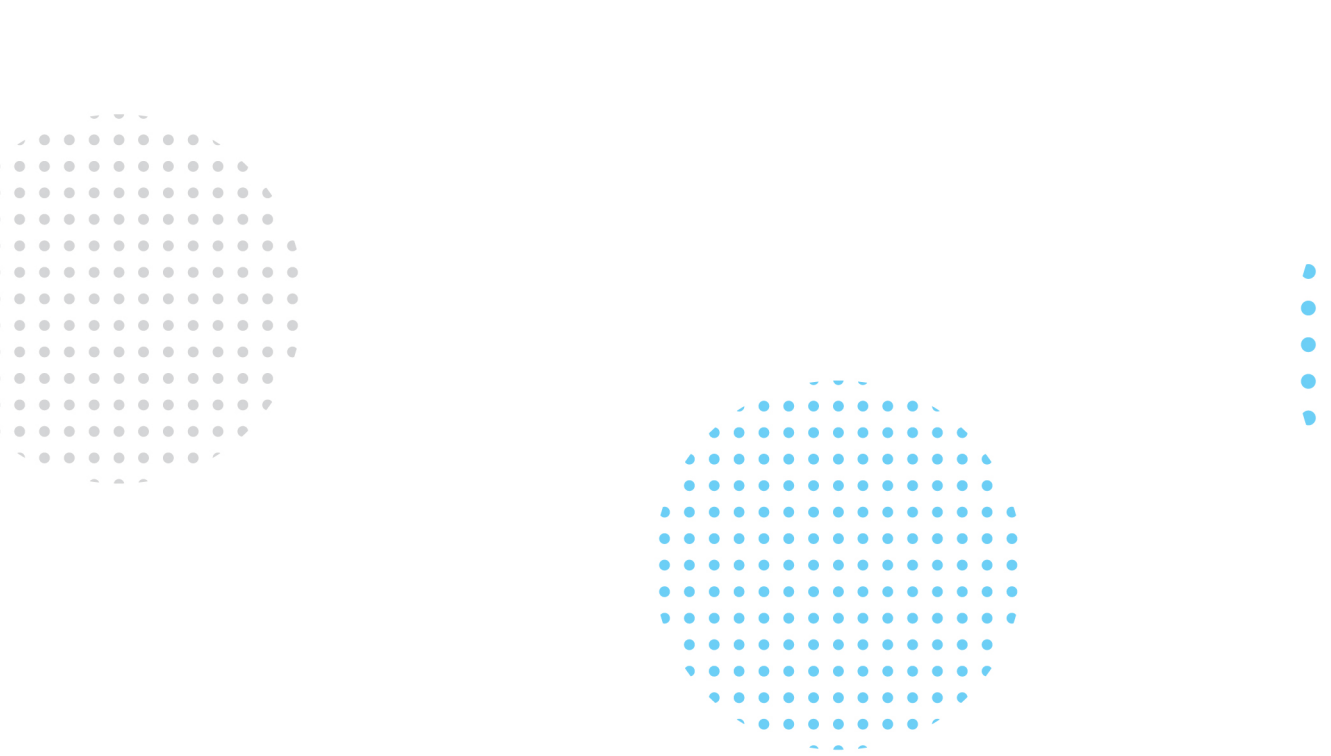
Извршно резиме

Документот за јавни политики „Зајакнување на транспарентноста и отчетноста во судството“ е изработен од страна на Центарот за правни истражувања и анализи како дел од проектот „Подобрување на транспарентноста, правната сигурност и ефикасноста на судството во Северна Македонија“, поддржан од Британската амбасада Скопје. Основата на овој документ произлегува од детална анализа на резултатите од Првиот национален извештај од Матрицата на индикатори за мерење на перформансите и реформите во правосудството, кое ЦПИА го спроведе во соработка со Судскиот совет на РСМ и Министерството за правда на РСМ. Препораките и предлозите кои произлегоа од овој процес се дел од серијата на документи за јавни политики за кои во соработка со програмскиот тим на ЦПИА учествуваа проф. др. Гордана Лажетик професор по кривично право, Гордана Дувњак новинар, Адис Хоџиќ меѓународен експерт по статистика, Стеван Павлески адвокат и поранешен јавен обвинител и проф. др. Демуш Бајрами професор по комуникологија.

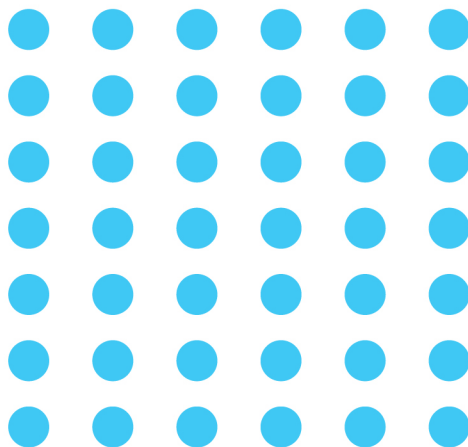
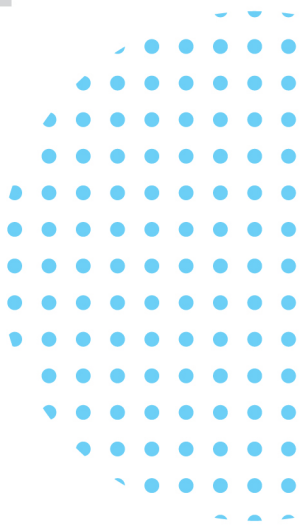
Овој документ за јавни политики ја опфаќа областа Транспарентност и отчетност, како една од петте областите на евалуација опфатени со Матрицата на индикатори за мерење на перформансите и реформите во правосудството. Врз основа на добиените резултати од првиот национален извештај, анализата на постоечката правна рамка, релевантните меѓународни и домашни извештаи идентификувани се соодветни политики, препораки и предлози за проблемите и предизвиците за надминување на проблемите во однос на отвореноста и транспарентноста на судството. Целта на овој документ за јавни политики е јасно и сеопфатно да ги анализира факторите кои влијаат врз начелото на јавност на судските постапки, јавната достапност на судските одлуки и информирање на јавноста и медиумите за работењето на судовите.

Во таа насока, овој документ дава предлози и препораки за подобрување на пристапот на стручната и општата јавност до судските одлуки, транспарентноста и отчетноста во работењето на Судскиот совет на Република Северна Македонија, користење на средствата за редовно и навремено информирање на јавноста, буџетската транспарентност при планирањето и трошењето на средствата, учеството на јавноста во судењата и објавување на годишните извештаи за работењето како аспект за отчетноста во работата на судовите.

Најважните согледувања, предлози и препораки се наменети за креаторите на јавните политики во правосудството, членовите на Судскиот совет, судиите, судската служба, јавните обвинители, правната професија како и сите засегнати страни во правосудството. Главните препораки се усогласени со предвидените мерки во Стратегијата за реформи во правосудството 2017-2022 на Министерството за правда, и опфаќаат активности во насока на подобрување на пристапот до судските одлуки, отвореност на судството кон јавноста, принципот на чување на судските списи и соработката со други органи и институции. Овој документ има за цел да ги поддржи предвидените реформи во системот на правдата кон обезбедување на правната сигурност, но и за зголемување на довербата кај граѓаните во судството.

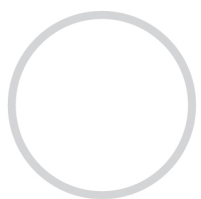
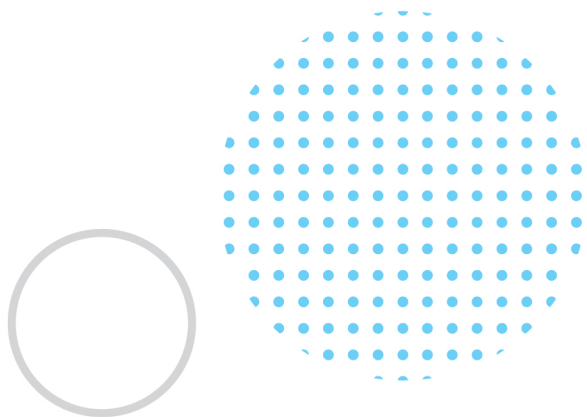
Како до зголемена
транспарентност
и отчетност во
судството?

I поглавје

опфат и значење на
транспарентноста
и отчетноста

I. ОПФАТ И ЗНАЧЕЊЕ НА ТРАНСПАРЕНТНОСТА И ОТЧЕТНОСТА

Транспарентноста и отчетноста на правдата претставуваат фундаментални постулати на правото на правично судење. Тие се спроведуваат преку начелото на јавност на судските постапки и на јавната достапност на судските одлуки. Членот 6 во Европска конвенција за човекови права¹ предвидува дека пресудата се изрекува јавно и укажува на точно определени ситуации во кои јавноста може да биде исклучена од судската постапка. Начелото на јавност на судските постапки и јавно соопштување на судските одлуки, како значајни компоненти на поширокото право на правично судење е вградено и во домашното право во Уставот на Република Северна Македонија², Законот за кривична постапка³, Законот за парнична постапка⁴, Законот за судови⁵, Законот за управување со движењето на предметите во судовите⁶, Судскиот деловник⁷.

Анализите на стручната јавност, но и резултатите добиени од Првиот национален извештај од Матрицата на индикатори за мерење на перформансите и реформите во правосудството, ги истакнуваат проблемите во областа на транспарентноста и отчетноста во судството. Како дел од идентификуваните проблеми се истакнуваат недоволната информираност на јавноста за работата на судовите, системот за слободен пристап до судските одлуки постои, но редовно не се дополнува, одлуките на Судскиот совет

1) European Court of Human Rights (1950) Европска конвенција за човекови права; Достапно: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_MKD.pdf

2) Устав на Република Северна Македонија, („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 52/1991, 1/1992, 31/1998, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 3/2009, 49/2011, 6/2019)

3) Закон за кривичната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016 и 198/2018). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 2/2016 од 28 септември 2016 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 193/2016.

4) Закон за парничната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010 и 124/2015). Закон за меѓународна трговска арбитража на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/2006). Закон за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 101/2008).

5) Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/2010, 83/2018 и 198/2018 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 96/2019). Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија: У. бр. 256/2007 од 16 април 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 61/2008; У. бр. 74/2008 од 10 септември 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 118/2008; У. бр. 124/2008 од 14 јануари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 16/2009 и У. бр. 12/2011 од 29 февруари 2012 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/2012. Закон за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 101/2008).

6) Закон за управување со движењето на предметите во судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 171/2010)

7) Судски деловник („Службен весник на Република Македонија“ бр. 114/2014)

се објавуваат, но не во целост и аргументирано, оцените од спроведеното оценување на судиите не се објавуваат јавно, понатаму веб страниците на судовите не се дополнуваат редовно со точни и нови информации, од друга страна освен завршните сметки не се достапни доволно информации за планирањето и трошењето на судскиот буџет, постапките во судниците не се доволно отворени и немаат доволно капацитет за сместување на јавноста и медиумите, редовниот годишен јавен извештај за квалитетот и функционирањето на судскиот систем не е содржи доволно информации, записите и тонските записи не го отсликуваат сето она што се случува во судницата.

Во делот на соработка на судовите со другите институции, постои перцепција дека Министерството за внатрешни работи не ја обезбедува доволно неопходната поддршка кога е побарана од судот.

Како до зголемена
транспарентност
и отчетност во
судството?

II поглавје

фактори од влијание
на транспарентноста
и отчетноста

II. ФАКТОРИ ОД ВЛИЈАНИЕ ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТА И ОТЧЕТНОСТА

Кога ќе се спомене зборот транспарентност, првата асоцијација е јавност и видливост на акциите, мерките, но и на ефектите од некоја преземена работа. Отчетноста, пак, подразбира дека институциите се должни да дадат извештај за својата работа, како и за она што го постигнале пред граѓаните. Овие два принципа се неопходни за да може да зборуваме за демократски и независни институции.

Ова е особено значајно кога станува збор за судството, кое доколку сака да го зајакне својот легитимитет во поделбата на власта како носител на еден од столбовите на власта, мора да се потпира на овие два принципа. Каков е статусот на судскиот систем, зависи од довербата на граѓаните во него, како и на општата перцепција околу тоа колку тие работат во нивен интерес. Правдата мора да биде не само остварена, туку и видлива. Граѓанинот треба да биде уверен дека судската пресуда е резултат на точно утврдена фактичка состојба, како и на прифатени реални и логични аргументи во согласност со законите.

За жал, довербата на граѓаните во судските институции од година во година е се помала, бидејќи расте уверувањето дека судскиот систем е заложник на политиката и на различни центри на моќ. При истражувањата на јавните мислења, судството редовно е на дното на листата на институции во кои граѓаните имаат најмала доверба. Колку и судските авторитети да се обидуваат да ги релативизираат овие поразителни бројки, сведувајќи ги на општа перцепција, која се должи на незадоволството на едната, најчесто незадоволна страна, сепак, ваквите добиени сознанија не треба да се потценуваат и маргинализираат. Напротив, треба да им се посвети должно внимание и да се земат како сериозен индикатор, кој мора да се има предвид доколку се настојува да се изгради подобар имиџ на судството.

Оттаму, отвореноста на судовите изразена преку јавните расправи, како и јавно изрекувањето на одлуките се важен дел на правото на фер судење и владеење на правото. Бидејќи, на некој начин, транспарентноста на постапките значи и контрола на работењето на судството. Не случајно се вели дека медиумите се „очите“ на јавноста преку кои се следат судските постапки, но и каналот преку кој судот и учесниците во постапката комуницираат со пошироката јавност. Транспарентноста на судовите е од исклучително значење за остварување на правната сигурност. Судиите и новинарите се упатени едни на други, а целта е да се остварат демократските цели и вредности во државата. Секој обид за незаконско ограничување на известувањето од страна на државни органи, институции или поединци за судските постапки е обид за цензура и заплашување, што е спротивно на јавниот интерес и слободата на информирање.

Членот 17 од Уставот¹ ги гарантира слободата и неповредливоста на писмата и на сите други облици на комуникација. Само врз основа на судска одлука, под услови и во постапка утврдена со закон, може да се отстапи од правото на неповредливост на писмата и другите облици на комуникацијата, доколку тоа е неопходно заради спречување или откривање на кривични дела, заради водење кривична постапка или кога тоа го бараат интересите на безбедноста и одбраната на Републиката.

Постапките пред судовите се јавни. Јавноста во судските постапки е уставно загарантирано начело кое, согласно членот 102 од Уставот², може да биде ограничено во случаи утврдени со закон. Уставот предвидува и јавно изрекување на пресудите, а јавноста понатаму се обезбедува и со учество на 12 судии поротници. Новинарите имаат принципи на однесување кои се содржани во самиот Кодекс на новинарите: да не известуваат сензационалистички за судските постапки и да ја почитуваат презумпцијата на невиност. Критиките кон судиите и судските пресуди се дозволени доколку во критиката се нагласува јавниот интерес кој треба(ло) да се заштити.

Во основа, сите учесници во судскиот процес, било да станува збор за судиите, обвинителите или адвокатите, имаат потреба медиумите да си ја вршат професионално нивната работа. Особено, тоа е во интерес на судиите, кои треба да ги прифатат медиумите не само како „нужно зло“ или противник, туку како сојузник во нивната работа во кривично - правниот процес. Бидејќи кога судија ќе изрече казна на обвинет, не го адресира само стореното кривично дело на обвинетиот пред него. Воедно, тоа е и начин да и се прикаже на заедницата дека криминалното однесување има последици, понекогаш и тешки. Затоа, заедницата мора да биде и едуцирана и предупредена за овие последици. Преку оваа поширока комуникација на последиците од криминалното однесување, судот ги одвраќа останатите од слични дела. Овој аспект на кривично правниот систем е клучен, особено во случаите кои привлекуваат интерес на јавноста, како и за тероризам и корупција.

Судиите, исто така, имаат потреба од медиумите за да се осигура јавноста дека правдата е задоволена. На судиите им е потребно медиумите да ја набљудуваат правдата во акција за граѓаните да бидат сигурни дека тие ја исполнуваат нивната улога предвидена според Уставот. Покрај тоа што во интерес на самите судии е да ги прифатат медиумите, една од основните улоги на судиите во кривичните предмети е да овозможат судењата да бидат отворени за сите кои сакаат да присуствуваат. Во тој дел, посебно е значајно присуството на граѓанските организации, кои со своето мониторирање на судските процеси, претставуваат еден вид надворешен, граѓански контролен механизам на транспарентноста на судството.

1) Член 17 од Уставот на РСМ („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 52/1991, 1/1992, 31/1998, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 3/2009, 49/2011, 6/2019)

2) Член 102 од Уставот на РСМ („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 52/1991, 1/1992, 31/1998, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 3/2009, 49/2011, 6/2019)

Недостатокот од транспарентност на судството е констатирано и во Извештајот на експертот за владеење на правото на Европската комисија, Рајнхард Прибе, кој заедно со група експерти и помагаат на Владата на Република Северна Македонија во напорите за реформи, како и во Стратегијата за реформи во правосудството (2017-2022)³. Тие сугерираат дека ваквата неповолна состојба може да се надмине преку преземање соодветни мерки и предлози.

Последниот извештај на Европската Комисија за Македонија од 2018 година упатува на доследно почитување на Итните реформски приоритети во делот на интернет пристапот до судската практика, како и можноста за пребарување. Дел од препораките нагласени во Итните реформски приоритети што се однесуваат на правосудството се во насока на зајакнување на транспарентноста во судството и на подобрени комуникациски стратегии, преку кои Судскиот совет и највисоките судови, ќе се стават во заштита на независноста на судството.

Во Стратегијата за реформа во правосудството за периодот 2017-2022 година со Акцискиот план се нотира дека во повеќе релевантни меѓународни извештаи е констатирана нетранспарентната работа на Судскиот совет и на Советот на јавни обвинители во поглед на содржината на образложенијата на нивните одлуки. Се забележува и на недоволна примена на системот за објавување на судските одлуки и непостоење алатки за нивно пребарување. Како проблем за доследна реализација на начелото на транспарентност и вклучување на јавноста во работата на правосудството се посочува и непостоењето на ефикасен систем за собирање, обработка и анализа на статистичките податоци за работата на судовите.

Критички забелешки се упатуваат и во поглед на недоволно развиените интерни канали за спроведување на политиката на односи со јавноста, комуникацијата меѓу раководните тела во правосудството, како и капацитет на судството да комуницира со извршната и законодавната власт. Се препорачуваат мерки за зголемување на јавноста на судските расправи, редовно објавување на судските одлуки, како и почесто користење на веб-страниците како средство за информирање на општата и професионалната јавност на редовна основа.

3) Стратегија за реформа во правосудството 2017-2022 (2018) Министерство за правда на Република Северна Македонија; Достапно: <http://www.pravda.gov.mk/resursi/12>

Јавни расправи и пристап до судските одлуки

Транспарентноста на судовите се согледува преку јавните судски расправи и јавно изрекување на одлуките, кои се важен дел на правото на фер судење. Транспарентните постапки претставуваат и начин за контрола врз судовите за спроведувањето на правораздавањето. Согледувајќи ја важноста на овој принцип, Советот на Европа уште во 2003 година донесе Препораки за давање информации во медиумите за кривичните постапки⁴.

Зголеменото медиумско внимание насочено кон судството е општ тренд, особено во сферата на кривичното право и тоа во високопрофилни случаи на судење на поранешни јавни функционери за сериозни кривични дела. Со оглед на тоа што може да се создадат врски помеѓу судиите и медиумите, постои опасност поведението на судиите да биде под влијание на новинарите. Во меѓународните документи за независноста, ефикасноста, транспарентноста и одговорноста на судиите, а особено во мислењата на Консултативниот совет на европските судии, се посочува дека слободата на печатот е важно начело при што судските постапки мора да бидат заштитени од несоодветно надворешно влијание, при што соодветно на тоа судиите треба да покажат претпазливост во нивните релации со печатот и да бидат способни да ја сочуваат нивната независност и непристрасност внимавајќи да не бидат злоупотребени во односите со новинарите и воздржувајќи се од било какви непотврдени коментари за предметите кои ги водат.

- Одредбите на Мислењето бр. 3 на КСЕС⁵, параграф 6, точка 29 со наслов „Непристрасност и вонсудско поведење на судиите“ упатува на воспоставување во рамки на судството, односно Врховните судови или Здруженијата на судиите едно или повеќе тела или лица со советодавна улога, кои би биле расположливи за судиите секогаш кога ќе постои несигурност дали одредена активност во приватната сфера е спојлива со нивниот статус на судија. Мислењето упатува дека судиите се охрабруваат во рамките на тие тела да зборуваат за проблеми со кои се соочуваат во практиката.
- Одредбите од Мислењето бр. 7 на КСЕС⁶ во однос на „Правда и општество“ е попрецизно од претходно мислење, при што во делот С, укажува дека неспорно судиите се изјаснуваат во јавноста преку нивните одлуки, меѓутоа имајќи го предвид начелото на транспарентност, членот 10 од ЕКЧП за право на јавноста да биде информирана, како и развитокот на социјалните

4) Водич за новинари низ кривичната постапка, Јавност во кривичната постапка (2014); Димовски, Саше., Илиевски, Д-р Јован., Димитриевски, Зоран., Јануари 2004;

5) Консултативен совет на Европските судии (КССЕ) Мислење бр. 3 на Консултативниот совет на Европските судии за комитетот на министрите на Советот на Европа за принципите и правилата за професионалното поведење на судиите, етика, несоодветно однесување и непристрасност; Достапно: <https://rm.coe.int/1680747d46>

6) Consultative Council of European Judges (CCJE) Opinion no. 7 (2005) of the Consultative Council of European Judges to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on “justice and society”; Достапно: <https://rm.coe.int/1680747698>

медиуми, потребно е судиите да ги подобрат своите односи со претставниците на медиумите и да постапуваат по барања за информации од јавен карактер притоа да не ги повредат интересите на правдата во конкретниот предмет. Во ова мислење понатаму се уредува дека унапредувањето на односите со медиумите треба да се направи на два начина. Првиот начин е со *донесување на заеднички етички кодекс* во кои судиите ќе ги дефинираат правилата во кои случаи по закон може да се дадат изјави за конкретен предмет, а новинарите би предвиделе правила и *принципи за дообјаснување и детално објавување на случаите пред јавноста* без да ги загрозат интересите на правдата.

- Во точка 42 од Мислењето бр. 7 од КЕСЕ⁷ се упатува на *неопходноста за организирање на школи за новинари и судии за со цел заемно запознавање на професиите*. Мислењето бр. 12 на КЕСЕ и Декларацијата од Бордо во делот 5, параграф 11, упатуваат на подготвување на сет на правила и принципи во рамки на независното тело со кои би се регулирале односите помеѓу судиите и медиумите. Тие укажуваат на фактот дека судијата секогаш се изразува преку пресудата која ја донесува, меѓутоа се укажува дека судиите треба да бидат во постојан контакт со новинарите и треба да дадат објаснување за секој случај поединечно без да се нарушат интересите на кривичната правда, а со цел да се информира пошироката јавност за конкретниот случај од јавен интерес.
- Во мислењето бр.12 на КЕСЕ⁸ ова прашање е подетално регулирано при што упатува дека начелото на транспарентност на судството мора да биде надополнето со *соодветни форми на соработка и континуирана едукација на судиите и новинарите*. Притоа во делот 5 од тоа мислење се истакнува дека медиумите играат суштинска улога во едно демократско општество воопшто и поконкретно во однос на судскиот систем. Перцепцијата во општеството за квалитетот на правдата е под силно влијание на медиумските извештаи за тоа како функционира правниот систем. Публицитетот, исто така, придонесува за постигнување на правично судење, бидејќи ги штити странките и обвинетите од нетранспарентно спроведување на правдата, односно феноменот на (Shady Trials). Во мислењето понатаму се осврнува на зголеменото внимание на јавноста и медиумите кон кривичните постапки, што дополнително генерира зголемена потреба од објективни информации за медиумите, достапност на информацијата и постојан однос помеѓу судот и новинарите во однос на непристрасно покривање на сите аспекти на случајот.

7) Consultative Council of European Judges (CCJE) Opinion no. 7 (2005) of the Consultative Council of European Judges to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on “justice and society”; Достапно: <https://rm.coe.int/1680747698>

8) Мислење бр.12 (2009) на консултативниот совет на европски судии (КЕСЕ) до Комитетот на Министри на Советот на Европа за односот меѓу судиите и јавните обвинители; Достапно: <https://rm.coe.int/16807474b6>

Уставните гаранции за јавно судење се надополнети и со одредбите на Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи, која во членот 6 став 1 предвидува дека јавното судење е дел од поширокото право на фер судење. Така, во Република Северна Македонија **правото на јавно судење е заштитено со највисоките правни норми**. Јавноста и транспарентноста на судските постапки е загарантирана со Законот за судовите како едно фундаментално начело (член 6 став 2 и член 10)⁹, а подетално е разработена во соодветните закони.

Правото на јавно судење, сепак, не е апсолутно. Уставот го предвидува исклучувањето, но само во случаите утврдени со закон. Исто така, и Европската конвенција за човекови права предвидува исклучоци од правото на јавно судење во случаите кога се работи за моралот, јавниот ред, националната безбедност, интересите на малолетник, заштита на приватниот живот, или кога тоа би му нанело штета на интересите на правдата.

Во ЕКЧП, во членот 6 се наведува: *„Пресудата се изрекува јавно, а новинарите и публиката можат да бидат исклучени за време на целата или на дел од постапката во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетник или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога тоа судот го смета за неопходно затоа што во посебни околности публицитетот би можел да им нанесе штета на интересите на правдата“*.

Според праксата на Европскиот суд за човекови права, јавноста на судските постапки го овозможува спроведувањето на целите на членот 6 од Конвенцијата, односно го реализира правото на правично судење (Diennet v. France and 33, § 33; Martinie v. France [GC], § 39) Исто така, ЕСЧП одредува дека за да се оцени дека една постапка била спроведена според начелото на јавност, истата требала да биде анализирана како целина (Aхеп v. Germany § 28). Јавноста на судските постапки јавното соопштување на судските одлуки го штити граѓанинот од тајното спроведување на правдата без контрола од страна на јавноста (Fazliyski v. Bulgaria § 69, поврзан со случај кој бил поврзан со случај кој бил поврзан за службена тајна – најдена е повреда на членот 6 на Конвенцијата). Јавноста на постапките воедно придонесува граѓаните да имаат доверба во судството (Pretto and Others v. Italy § 21)

Иако јавноста на судските постапки е загарантирана, сепак во практиката постојат и други пречки кои можат да доведат до неисполнување на овој принцип: непристапност на судовите, неинформираност, незаинтересираност. Исто така, и немањето на соодветни просторни услови може да претставува ограничувачки фактор.

9) Член 6 и член 10 од Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/2010, 83/2018 и 198/2018).

Законот за кривичната постапка¹⁰ предвидува повеќе одредби за исклучување на јавноста на дел или на целата главна расправа и притоа, во членот 354 се предвидени повеќе причини, од оние во ЕСЧП, за исклучување на јавноста. Се предвидува јавноста да биде исклучена кога станува збор за службена или деловна тајна. Сепак, со оглед на тоа што правдата е прашање од јавен интерес, исклучоците од јавните судења мора да бидат сведени на минимум и добро образложени.

Изрекувањето на пресудите секогаш е јавно, дури и во случаите кога била исклучена јавноста во главната расправа. Воедно, Законот за судовите предвидува генерална обврска на судовите два дена од денот на изготвувањето и потпишувањето на донесените одлуките, истите да ги објават на веб страницата на судот, на начин утврден со закон (член 99 став 3)¹¹.

Законот за кривична постапка предвидува дека „пресудата се изрекува и јавно се објавува во името на граѓаните на Република Северна Македонија“ (член 397 став 2), а понатаму, се определува и како се врши изрекувањето на пресудата. Се предвидува достапност на сите судски пресуди во печатена или електронска форма, освен кога јавноста е исклучена.

Појавата на Специјалното јавно обвинителство како резултат на политичката криза во државата кон крајот на 2014 и почетокот на 2015 година, како и нефункционалноста на редовното јавно обвинителство внесе новини и во работата на судовите, особено во Кривичниот суд (Основен суд Скопје 1) каде се процесуираат најголемиот број предмети од областа на организираното криминално дело и корупција. Во македонската судска пракса, 2018 година и 2019 година ќе станат запаметени по изрекувањето во “живо” на судски пресуди од голем општествен интерес. Заради големиот интерес на јавноста за предметите од “висок политички профил” беше овозможен видео пренос при изрекувањето пресуди во случаите поврзани со незаконските прислушувани материјали, каде застапник на обвинението беше Специјалното јавно обвинителство (Тенк, Труст, Триста...)¹². Истото се случи и во судскиот процес за собраниските настани од 27 април 2017 година, каде застапник на обвинението беше Обвинителството за гонење на сторители на организирано криминално дело и корупција, каде од 33 обвинети лица (еден дел опфатени со Законот за амнестија донесен од Собранието на РМ во знак на политичко помирување), на крајот на 15 лица им беа изречени пресуди за терористичко

10) Член 354 од Закон за кривичната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016 и 198/2018). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 2/2016 од 28 септември 2016 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 193/2016.

11) Член 99 од Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/2010, 83/2018 и 198/2018).

12) Информации од медиуми за пренос на исрекување на судски пресуди во врска со случаите на Специјалното јавно обвинителство (СЈО); Достапно: <https://grid.mk/c/tcmIh2MBKbq5uwD7g-L0/2018-05-22/vo-zhivo-sudot-ja-izrekuva-presudata-za-sluchajot-%E2%80%99Etrista-na-sjo>

уривање на уставниот поредок.¹³

Граѓаните имаат можност не само да ги следат известувањата на новинарите во редовните термини за вести, туку самите во живо преку аудио врска да го слушнат она што се случува во судницата. Истиот момент кога се изрекува пресудата, да ја слушнат не само висината на казните за сторителите на кривичните дела, туку и аргументите на судиите, кои довеле до изрекување на такви пресуди. Ваквиот пристап беше незамислив до неодамна и претставува своевидна “мала револуција” во судството.

Отвореност на судството кон јавноста

Комуникацијата со странките, другите лица и органите е регулирана во посебна глава од Судскиот деловник¹⁴. Во петтата глава е опфатен и делот кој се однесува на односите со јавноста. Се наведува дека во судовите задолжително се формира канцеларија за односи со јавноста, која по поднесено барање на заинтересирано лице доставува анонимизиран примерок од бараната одлука објавена на веб-страницата на судот, согласно закон. Претседателот, судиите и судските службеници во судот ги овозможуваат потребните услови за јавност на работата на судот и соодветен пристап на медиумите. Се информира за актуелните информации и постапки кои се водат во судот, но притоа, се води сметка за интересите на постапката, приватноста и безбедноста на учесниците во постапката.

Анализата на Првиот национален извештај од Матрицата за мерење на индикаторите за перформансите и реформите во правосудството тоа го покажува преку индикаторот бр. 16 Постапките во судниците се отворени и имаат капацитет за сместување на јавноста и медиумите. Анализирани се мислењата на судии, судската служба, јавни обвинители, адвокати, странки во спорови, други правни професии и новинари. Интересно е тоа што испитаниците се поделиле во ставовите, па додека 42,4 отсто од судиите се согласуваат дека постои отчетност во работата, 41 отсто го мислат спротивното дека судниците немаат доволен капацитет да се сместат граѓани и медиуми. Сличен сооднос има и помеѓу испитаниците од судската служба, другите правни професии и јавните обвинители. Најкритички се настроени адвокатите со над 68 отсто, а висок е процентот и на новинарите-48 отсто, кои не се задоволни од условите за судење.

Во Судскиот деловник се наложува времето, местото и предметот на судењето секојдневно да се објавуваат на видно место пред просторијата

13) Информации од медиуми за пренос на изрекување на судска пресуда за случајот 27 Април; Достапно: <https://grid.mk/c/9G4HgWkBmGY-kCS03bvo/2019-03-15/zgolemeno-poliscisko-prisustvo-okolu-sudot-pred-izrekuvanje-na-presudata-za-krvaviot-chetvrtok>

14) Член 101, Точка 6. Односи со јавноста; Судски деловник („Службен весник на Република Македонија“ бр. 114/2014)

во која се одржува судењето и на видео огласна табла. Од друга страна пак, за судењата за кои што постои поголем интерес во јавноста, судската управа е должна да обезбеди просторија за прием на поголем број лица. Судскиот совет по налог на претседателот на судот го одржува судењето во обезбедената просторијата. Исто така, со цел отворено и објективно да се информира јавноста за работата на судот преку средствата за јавно информирање, претседателот на судот или лицето одговорно за односи со јавноста определено од претседателот дава информации за работата на судот, како и за текот на постапката по конкретни предмети. Претседателот на судот и лицето одговорно за односи со јавноста даваат информации за јавноста, водејќи сметка за тоа да не се наруши угледот, честа и достоинството на личноста, односно независноста и самостојноста на судот.

Во однос на тоа дали судовите имаат назначено лице за комуникација со медиумите и јавноста, резултатите од Матрицата на индикатори за мерење на перформансите и реформите во правосудството укажаа на висок процентот на согласност, односно знаење дека судовите имаат во својата кадровска структура такво лице. Разбирливо, највисок е процентот кај судиите -75,9%, но и кај судската служба-68,9%, како и кај новинарите-60%. Сепак, не е мал процентот на новинари кои не се согласуваат со овој став -20%, или пак, незнаат -11,7% кај судската служба дека има такви лица.

Во пракса, поголемиот број судови имаат воспоставено канцеларии за односи за јавност и лица задолжени за односи со јавноста. Досегашните искуства се различни во тој дел, па во некои судови таа работа ја вршат професионални новинари, а има и помал број судови, каде се задолжува судија од редовниот состав како одговорно лице за комуникација со јавноста. И двете решенија имаат и добри и лоши страни, а успешноста на портпаролите зависи од инвентивноста и ефикасноста на назначеното лице, како и од соработката со претседателот на судот.

Предноста на портпаролите од редовите на новинарската професија е доброто познавање на спецификите на новинарската професија, во која двата најважни елемента се брзината и точноста, како и прилагодувањето на строгиот правнички јазик, на разбирлив јазик со наратив приемчив за пошироката јавност. Претпоставка е дека новинарите-портпароли би требало и полесно да комунираат со своите поранешни колеги и да имаат повеќе разбирање за нивните потреби и барања. Лоша страна е што тие многу брзо се сведуваат на техничко лице и административец во рамките на судот. Неретко нивните известувања се премногу оскудни и немаат овластувања за давање дополнителни информации околу предметот.

Судиите, пак, кои добиваат дополнителни задолженија да бидат и портпароли, се соочуваат со недостаток на време да одговорат на сите барања на јавноста, бидејќи примарна задача им е да судат. Правничката наобразба им дозволува да можат да се впуштат во дополнителна елаборација на некое правно прашање, но и да имаат полесен (читај, порамноправен) однос во комуникацијата со судиите колеги.

Основниот кривичен суд кој најмногу е во фокусот на медиумите заради обемот, но и специфичноста на предметите, функционира подолго време со канцеларија за односи со јавност, која во различен период ја опслужуваа еден до двајца професионални новинари. Лицето за односи со јавноста е генерално достапен за медиумите и во постојана интернет комуникација со новинарите преку група на месинџер, каде исто така се објавуваат соопштенијата објавени и на веб страницата на судот. Коректна соработка постои и со Основниот граѓански суд, но повеќе како техничка поддршка. Апелациониот суд во Скопје, пак, избра модел, според кој, оваа улога му ја намени на апелационен судија. Поради тековните судиски обврски и работа на предмети, тој не е во можност секогаш навремено да одговори на интересот на медиумите, кои се многу на број, што не им дозволува на новинарите професионално да си ја вршат својата работа. Прес-службата на Врховниот суд е главно сведена на техничкиот дел, за асистирање при добивањето на одобренија за следење на судски процеси, како и за најавување на соопштенија што треба да се објават на веб страницата на судот.

Законот за кривична постапка во членот 360¹⁵ забранува филмски и телевизиски снимања во судница, а по исклучок со одобрение на претседателот на Врховниот суд може да се снима одделна главна расправа. Сепак, според ЗКП, и во такви случаи советот може од оправдани причини да одлучи одделни делови на главната расправа да не се снимаат. Во практика, одобрението на претседателот на Врховниот суд не се почитува во целост, односно снимателите се отстрануваат по снимањето на кратки инсерти и пред главната расправа, а особено е важно што тоа се прави без решение за истото. Најчесто присуството на снимателите и фоторепортерите во судница е сведено на триесетина секунди, со укажување на судијата да не се снима судечкиот состав. Одделни судии, дури не го почитуваат ниту одобрението на Врховниот суд и самоволно не дозволуваат присуство на камери, без никакво објаснување на ваквата одлука.

Во законот, на ниту едно место не постои забрана за снимање/фотографирање на судиите, но во македонските судови постои негативна пракса, судиите изричито да бараат од медиумите да не бидат сликани/снимани, туку дозволата за снимки во судница ја насочуваат кон снимање на странките во постапките (понекогаш и без јавниот обвинител). Ваквата судска пракса не е заснована на закон и ако се следи меѓународната пракса на европските и меѓународни судови, како и судовите од регионот во Европа, ќе се види дека фотографирањето на судиите во судница е вообичаена практика. Се дозволува дури и снимање на визуелното изрекување на пресудите, па дури и реакциите на обвинетите преку говорот на телото.

15) Член 360 од Закон за кривичната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016 и 198/2018). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 2/2016 од 28 септември 2016 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 193/2016.

За разлика од кај нас, во земјите од регионот пристапот е далеку полиберален. Така на пример, во Хрватска новинарските екипи можат да го следат изрекувањето на пресудите, да го снимаат судијата, па дури и да ги следат фацијалните импресии и говорот на телото на обвинетиот. Американскиот модел дозволува и формирање на судски телевизиски канали, каде во текот на целиот ден се објавуваат судски рочишта од интерес на јавноста.

Во однос на начините на известувања, значаен е фактот дека Судскиот деловник предвидува можност за аудио и визуелно снимање и фотографирање кои се дозволени во кривичната, парничната постапка и постапката по управен спор, по претходни соодветни одобренија. Кога се работи за кривичната постапка потребно е одобрение и за јавното прикажување (репродуцирање). Исто така, паѓа в очи решението кое предвидува писмена согласност на странките за снимање во парничната постапка, кое е особено тешко да се постигне. Можеби треба да се размисли да не се бара писмена согласност во одредени парнични постапки кои се особено од јавен интерес, на пример, постапки на клевета и навреда на политичари или новинари. Воедно, Судскиот деловник содржи и одредби за постапката за добивање на наведеното одобрение (член 105)¹⁶. Интересно е тоа што Судскиот деловник во членот 106 став 1 фактички дава основа за одбивање на барањето за снимање од повеќе причини (интересот и довербата на јавноста, природата на случајот, интересот на постапката, приватноста и безбедноста на учесниците во постапката). Ова нормативно решение треба да се преиспита со оглед дека Деловникот дава доволно причини за ограничување на снимањето, па причините за одбивање на барањето треба добро да се образложат.

Меѓународните стандарди во однос на транспарентноста бележат тренд на зголеменото медиумско внимание насочено кон судството, особено во сферата на кривичното право и тоа во високопрофилни случаи на судење на поранешни јавни функционери за сериозни кривични дела. Во меѓународните документи за независноста, ефикасноста, транспарентноста и одговорноста на судиите, а особено во мислењата на Советодавниот совет на европските судии, се посочува дека слободата на печатот е важно начело при што судските постапки мора да бидат заштитени од несоодветно надворешно влијание, при што соодветно на тоа судиите треба да покажат претпазливост во нивните релации со печатот и да бидат способни да ја сочуваат нивната независност и непристрасност.

Во мислењето бр.12 на Европскиот консултативен совет судиите се упатуваат на **начелото на транспарентност, кое мора да биде надополнето со соодветни форми на соработка со медиумите, кои имаат суштинска улога во едно демократско општество, како и во градењето на правниот систем.** Бидејќи, перцепцијата во општеството за квалитетот на правдата

16) Член 105, Точка 6. Односи со јавноста; Судски деловник („Службен весник на Република Македонија“ бр. 114/2014)

е под силно влијание на медиумските извештаи за тоа како функционира правниот систем. Публицитетот, исто така, придонесува за постигнување на правично судење, бидејќи ги штити странките и обвинетите од нетранспарентно спроведување на правдата, односно феноменот на (Shady Trials). Во мислењето понатаму се осврнува на зголеменото внимание на јавноста и медиумите кон кривичните постапки, што дополнително генерира зголемена потреба од објективни информации за медиумите, достапност на информацијата и постојан однос помеѓу судот и новинарите во однос на непристрасно покривање на сите аспекти на случајот.

Достапност на судски списи и информации

По барање на претседателот на судот или лицето одговорно за односи со јавноста, овластените судски службеници, претседателот на советот, судијата поединец или советот кој постапува по предметот, се должни навремено да ги достават бараните податоци. Податоците во известувањата мора да бидат точни и да се води сметка да не се соопштуваат класифицираните информации со соодветен степен на тајност согласно закон.

Разгледување на списи од предмет е предвидено во членот 93 од Судскиот деловник¹⁷, кој им го признава правото за разгледување на списи на предмет само на странките и други лица кои имаат правен интерес, а за тоа одлучува претседателот на советот/судијата поединец, односно претседателот на судот или лице овластено од него кога се работи за архивиран предмет.

На ваквото решение реагираат граѓанските организации, кои истакнуваат дека пристапот до списите на предметите треба да биде олеснет и балансиран со барањето за заштита на личните податоци.

Со оглед на тоа што судската практика има третман на извор на право, поголемата достапност на пресудите има значење и од научен аспект. Оттаму, докажувањето на правниот интерес не треба да биде пречка, односно да се користи како изговор за ограничување на пристапот. Треба да се размисли и соодветно да се прошири кругот на лица кои ќе имаат одреден пристап до судските списи, а особено оние на архивирани предмети.

Кога испитаниците го евалуираа системот за слободен пристап до судски одлуки, односно дали истиот постои и редовно се дополнува, мнозинството судии (повеќе од 2/3 или 74,6%) како и вработените во судската служба (59,4%) позитивно се изјаснуваат по однос на овој индикатор од Првиот национален извештај од Матрицата на индикатори за мерење на перформансите и

17) Член 93., Односи со јавноста; Судски деловник („Службен весник на Република Македонија“ бр. 114/2014)

реформите во правосудството¹⁸. Сепак, повеќе од 54% од адвокатите, како главни корисници на системот за слободен пристап до судски пресуди, а кои се чини по правило делуваат како контратежа на горните две категории, не се согласуваат со оваа констатација.

Истовремено, и оние категории испитаници кои генерално слабо ја оценуваат редовноста во информирањето на јавноста од страна на судовите (професионалната правна заедница, странките во спорите и нотарите) истакнале дека не знаат (во распон од 18 до 25,5%) за тоа дали системот на пристап до судските пресуди постои и редовно се ажурира, што укажува дека перцепциите кај истите се засновани врз индиректни искуства односно преку медиумите или други секундарни извори на информации.

Отчетност

Во 2010 година беше донесен Закон за управување со движењето на предметите во судовите¹⁹ (во натамошниот текст ЗУДПС) кој, меѓу другото, регулира прашања од аспект на отвореноста на судовите. Законот содржи значајни одредби со кои треба да се обезбедува голема транспарентност на судовите. Имено, предвидена е објава на неправосилни и правосилни одлуки со соодветна анонимизација, бришење на одлуките по истекот на законски утврдените рокови, како и можност за печатење на одлуките без да може да се прават измени.

Во рамките на реформите во правосудството се планира донесување на нова законска рамка за движење на предметите во судовите. За таа цел во Министерството за правда е формирана работна група која работи на подготовка на законот. Со Предлог Законот за управување со движење на предметите во судовите треба да се зајакнат механизмите за автоматска распределба на предметите во судовите и да се прецизира надлежноста на органите и телата утврдени со законите и Судскиот деловник. Основна цел на Законот е усогласување со реформските закони од областа на правосудството.

Веб страниците на судовите интегрирани преку веб порталот www.sud.mk се главно прегледни и шаблонизирани. Забележливо е дека има недоволни податоци за судиите односно само датум на избор и материја на која што работат, без фотографија и движење на кариерата. Се уште е мал бројот на објавени пресуди, на пример, минатата година Кривичниот суд објавил само 325 пресуди за цела година, во споредба со многу помали судови, кои имаат објавено и поголем број предмети, иако обемот на предмети е често и поголем.

18) Прв национален извештај од Матрицата на индикатори за мерење на перформансите и реформите во правосудството, 2019, Центар за правни истражувања и анализи (ЦПИА). Достапно на: <https://cpia.mk/prv-nacionalen-izveshtaj-od-matricata-na-indikator-za-merenje-na-performan-site-i-reformite-vo-pravosudstvoto>

19) Закон за управување со движењето на предметите во судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 171/2010)

Како илустрација, во првите шест месеци од 2019 година, поточно од 1.01 2019 до 30.06 2019 година, најголемиот кривичен суд во државата, на веб-страницата објавил вкупно 246 пресуди, од кои само 3 од Одделението за организиран криминал. За истиот тој период, основниот суд во Куманово објавил 1.153 пресуди, судот во Гостивар 932, а струмичкиот суд 818. Судовите во Велес и во Кочани за истиот период, објавиле идентичен број пресуди по 508. Треба да се спомене и дека Управниот суд, Вишиот управен суд и Врховниот суд не ги објавуваат редовно одлуките на своите веб страници.

Објавените пресуди повеќе се корисна алатка за адвокатите и обвинителите, отколку за новинарите, кои го знаат бројот на предметот. При пребарувањето на календарот на судење, кој е по судија, датум и број на пресуда, недостигаат повеќе клучни зборови, кои би го олесниле пребарувањето. Уште потешко е да се снајдат граѓаните, на кои системот на пребарување им се чини комплициран и недостапен.

Веб-страницата на Судскиот совет е подобрена од порано, во поглед на основните информации поврзани со работата на Советот. Објавени се биографии со фотографии на членовите на Советот, во кои може да се види и движењето во кариерата. Сепак, се уште информациите што се објавуваат се недоволни и непотполни. По завршувањето на седниците се објавува соопштение, во кое само таксативно се редат одлуките. На сајтот не се објавуваат записници од седници, од кои може да се видат индивидуалните ставови на членовите, како и покренати иницијативи.

Судскиот совет редовно ги објавува годишните извештаи за работата на Судскиот совет. Последниот извештај е од 2018 година. Редовно се објавуваат и кварталните извештаи за работата на судовите. Проблемот е што се шаблонизирани и не даваат многу информации. Недостигаат анализи за актуелните состојби во судството, како и информации за важни прашања поврзани со функционирањето на третата власт.

Важноста за следење на страницата на ова тело, кое е задолжено за изборот, унапредувањето и разрешувањето на судиите, како и за заштита на судската професија, добива уште поголемо значење со последниот сет измени на Законот за судски совет со кои постои законска обврска да се образложуваат одлуките. Судскиот совет е важен и од аспект на Судскиот буџетски совет, во кој по функција раководи претседателот на судското тело.

Судско-медиумски совет

Со цел да се подобри комуникацијата меѓу судиите и новинарите во септември 2018 година беше формиран Судско медиумскиот совет. Во насока на поголема соработка и отворање на судовите кон јавноста, советот се формираше по претходни искуства на вакви советодавни тела во Соединетите Американски Држави. На седница на Здружението на судии на Северна Македонија на 11.09 2018 година, а по претходни предлози од најрелевантните медиумски куќи што следат судски процеси, беше донесена одлука за избор на членови на Советот, кој број 21 член. Од нив, 11 се од редот на новинарите, а 10 од судовите. Првата конститутивна седница се оддржа на 20.09 2018 година, на која претседателот беше избран од редот на новинарите, а заменикот од судиите. Тоа беше протолкувано како гест на добра волја, а во насока на градење на доверба меѓу двете професии, кои во одредени периоди имаа многу тензични, па дури и антагонистички позиции.

Судскиот-медиумски совет (СМС) е замислен како советодавно тело, кое треба да помогне во остварување на неколку цели. Во прв ред, за унапредување на соработката и дијалогот меѓу новинарите и судиите за прашањата од заеднички интерес, како и за зајакнување на транспарентноста и пристапот на јавноста. Телото ќе ги следи и анализира состојбите со транспарентноста во судството, но и како да се олесни пристапот до судовите за правилно и објективно информирање за судските процеси од интерес на јавноста. СМС има задача да дава иницијативи, мислења, препораки и заклучоци за надминување на утврдените проблеми од интерес на медиумите и судовите. Во доменот на неговите надлежности спаѓа и иницирање на нови и измена на постојните законски решенија во делот на транспарентноста, како и овозможување на едукација на судии и новинари преку организирање работилници, кои имаат за цел подобро да се запознат меѓусебно. Членовите се назначуваат за период од две години со право за повторен избор, а нивната работа е волонтерска без право на надомест.

За неполни 9 месеци од формирањето, телото донесе деловник за работа, ја утврди стратегијата за наредниот период, а работеше и на промоција и поголема видливост. Телото имаше и неколку конкретни активности, кои завршија успешно, заради брзата реакција на СМС. Воедно, работни групи формирани во рамките на новото медиумско тело, во моментот работат на измени на Законот за кривична постапка, како и на Судскиот деловник. Нивниот ангажман временски коинцидира со напорите и активностите на Министерството за правда, кое во рамките на повеќе работни групи работи на реформи во правосудството преку измени на повеќе закони од оваа областа, а што е еден од условите за добивање датум за преговори со Европската унија.

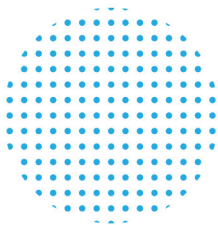
Поттикнати од дијалогот меѓу судиите и новинарите, обвинителите ја поддржаа иницијативата за подобрување на соработката и со нивната фела, што доведе до организирање на неколку неформални средби и брифинзи, но и по поинтензивно присуство на претставниците на органот на прогон во медиумите.

Се размислува соработката да се прошири и на Судскиот совет, како и на Советот на јавни обвинители, за што постои голем интерес за следење на нивната работа од страна на медиумите, а не секогаш постои отвореност од овие две институции. Особено, затвореноста е присутна во Советот на јавни обвинители, за што постојат и објективни причини, кои се од материјална природа (немање доволни просторни услови, лице за контакт со јавноста, информатичари), но има и субјективни причини, за кои понекогаш тешко може да се најде логично објаснување. Се планира интензивирање и на соработката со Академијата за обука на судии и обвинители, која засега се одвива во рамките на Здружението на судии на Република Северна Македонија, во делот на заедничка едукација на судии и обвинители со новинари.

Формирањето на Судскиот-медиумски совет беше нотирано како “добра вест“ и во последниот извештај на ЕК за напредокот на Македонија, во делот на реформите во правосудството, а не остана незабележано и од експертската група на Прибе, кој за време на последната посета побара средба со претставници на телото. И покрај тоа што станува збор за американски модел, кој не може компаративно да се најде во земјите со континентално право, сепак, беше дадена поддршка и охрабрување за натамошен успех на телото, кој би водел кон унапредување на соработката меѓу судството и медиумите.

Како до зголемена
транспарентност
и отчетност во
судството?

III

поглавје

заклучоци, препораки
и предлози

III. ЗАКЛУЧОЦИ ПРЕПОРАКИ И ПРЕДЛОЗИ

Во однос на јавните расправи и пристапот до судските одлуки

Заклучоци

- Објавените одлуки и пресуди се недоволно достапни и неразбирливи. Постои пракса на објавување на куси и неразбирливи пресуди без никаква правна аргументација.
- Постои неконзистентност во однос на достапноста и пребарливоста на судските одлуки од суд до суд.
- Забележано е подобрување на транспарентноста и отчетноста во работата на Судскиот совет, но потребно е ситуациите во кои јавноста е исклучена да бидат оправдани и образложени.
- Постои рестриктивна политика на Судскиот совет во обезбедување на јавност при избор на претседател на суд или судија.

Предлози и препораки

- Судовите треба доследно да го почитуваат Судскиот деловник во однос на обврската за задолжително објавување на местото, времето и судницата на одржување на судењата, како во самите судови, така и на веб страницата на судот.
- Судскиот совет треба да утврди модел или образец, кој би ги содржел потребните елементи кои треба да ги содржи пресудата за да биде јасна, концизна и образложена.
- Судскиот совет треба да ја известува јавноста за причините за нејзиното исклучување од седниците со точно образложени причини.
- Советот треба редовно да објавува записници од своите седници и да ги објавува на својата веб страна.

Во однос на соработката на судовите со Судско

медиумскиот совет

Заклучоци

- Судиите и новинарите не доволно се придружуваат до своите етички кодекси и немаат забележителна пракса на соработка.

Предлози и препораки

- Судиите и новинарите треба доследно да ги почитуваат етичките кодекси и да инсистираат на санкционирање на прекршителите на професионалните стандарди.
- Судиите и новинарите треба поединечно и заеднички да го поддржат функционирањето на телата за саморегулација.
- Недостатокот на доволно технички ресурси и просторен капацитет не треба да се користи како причина за отстранување на новинарите и медиумите од судница.
- Судско-медиумскиот совет да презема конкретни мерки за воспоставување вистински дијалог меѓу судиите и новинарите и поголема едукација на претставниците на двете професии, со почитување на нивните специфичности во работата.

Во однос на достапноста на судските списи и информации

Заклучоци

- Судовите се уште се соочуваат со недостаток на капацитети во секторите за односи со јавност и предизвици во примената на електронски алатки.
- Судовите не ги објавуваат редовно пресудите на своите веб страници.
- Годишните извештаи на судовите и Судскиот совет на РСМ не се доволно усогласени и информативни во поглед на содржината и работата на судството.

Предлози и препораки

- Неопходно да се преземат соодветни мерки и активности и во поглед на зајакнување на капацитетите на секторите за односи со јавност и воведување на е-судство.
- Судовите треба да ја подобрат праксата на објавување на ставови и мислења на веб страниците на судот.
- Судскиот совет на РСМ потребно е да формира организациона единица -Центар за информатика кој ќе помогне во собирање, обработка и анализа на статистичките податоци за работата на судовите.
- Судскиот совет на РСМ треба да подготви образец за усогласување на формата на годишните извештаи за работата на судовите.
- Потребно е да се спроведе обука за лицата за односи со јавноста во судовите, преку подготовка на планови и програми во координација со Академијата за судии и јавни обвинители, како и со учество на претставници на Судско медиумскиот совет.
- Судските веб страници треба да бидат попрегледни и достапни со информации за медиумите и граѓаните. На некој начин, во перспектива да прераснат во еден вид медиум, од кој ќе можат да се црпат информации, но и фото и аудио и визуелни материјали.
- Потребно е да се определат отворени денови во судовите, но и да се засили соработката со граѓанскиот сектор, како и со правните факултети во државата.

Во однос на отвореноста на судството кон јавноста

Заклучоци

- Недоволна соработка и координација помеѓу Судскиот совет и Врховниот суд како гарант на отворено и независно судство. Овие институции во минатото ја остваруваа својата улога наместо преку партнерство, преку антагонистички однос полн со ривалитет и докажување на тоа кој е врвот на судската власт.
- Судовите нередовно ги користат медиумските алатки на комуникација со јавноста и не ја известуваат соодветно јавноста за нивната работа.
- Практиката на пренос од објавување на судски пресуди се покажа како добро решение кое беше прифатено од стручната јавност и медиумите.

Предлози и препораки

- Преку заедничка заложба преточена во форма на стратешки пристап за отворено судство на судовите заедно со другите релевантни чинители (Судскиот совет, Министерството за правда, Здружението на судии, Судско-медиумскиот совет, адвокати, новинари и граѓански организации) ќе се подобри транспарентноста во судството. Таквата стратегија треба да опфати јасни правила за комуникација, конкретни цели, мерки и активности за редовно информирање на јавноста.
- Судовите треба почесто да ги користат социјалните медиуми, на кои можат да пренесуваат информации за работата на судството, но и да ги користат за најави на поважни судења од јавен интерес. Оваа практика како алатка во изминатиот период многу ја користеше Специјалното јавно обвинителство, што се покажа како добра стратегија за поголема транспарентност и отчетност.
- Посебен акцент треба да се стави на поголема примена на аудиовизуелните и тонски снимања на судењата, кои иако се законска обврска, досега не се применуваа доследно и редовно.

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ ■
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

www.cpia.mk